

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för humaniora

Grundläggande värderingar

En kritisk diskursanalys av skolans grundläggande värderingar

Rebecca Hedin

2019

Uppsats, Nivå, 15 hp
Religionsvetenskap
Ämneslärarprogrammet med inriktning mot arbete i gymnasieskolan
Religionsvetenskap med inriktning mot kultur och identitet

Handledare: Stefan Larsson
Examinator: Jari Ristiniemi

Abstrakt

Denna uppsats fokuserar främst på formuleringen i skolans läroplan att skolans etik ska förvaltas av kristna traditioner och västerländsk humanism samt att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Utifrån att jag har granskat och tolkat medias pressbild, de framlagda motionerna och olika vetenskapliga arbeten i ämnet så ställde jag mig följande frågor; vilken mediabild som kommer till uttryck och vilken kritik formuleringen får i motioner samt hur olika forskare tolkar formuleringen. Avslutningsvis så ställde jag frågan varför formuleringen av de kristna traditionerna och den västerländska humanismen anses komma i konflikt med formuleringen av att skolans undervisning ska vara icke-konfessionell. Som metod använde jag mig av den kritiska diskursmetoden där språket i läroplanen har granskats och tolkats samt vilka strukturer eller mönster som återfinns i texten för att göra en rättvis analys. Resultaten av undersökningen visade på att formuleringen är problematisk och till viss del motsägelsefull eftersom Sverige dels är ett sekulariserat land som i hög grad består av en stor mångkulturellt. Men som även förespråkar religionsfrihet i grundlagen och att undervisningen ska vara icke-konfessionell, därmed går det att fastställa att formuleringen har öppnat upp dörren för misstolkningar som vidare kan leda till att arbetet i skolan kan komma att påverkas.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	1
1.2 DEFINITIONER	2
1.3 AVGRÄNSNINGAR	3
1.4 DISPOSITION	4
1.4 METOD, TEORI OCH MATERIAL	4
1.4.1 METOD OCH TEORI	4
1.4.2 DISKURSTEORI	4
1.4.3 METOD	5
1.4.4.1 NÄTBASERAT INFORMATIONSMATERIAL	7
1.4.4.2 FORSKNINGSBASERAT MATERIAL	8
1.4.4.3 TIDNINGSARTIKLAR	8
1.5 TIDIGARE FORSKNING	9
1.5.1 VÄRDEGRUND OCH SAMHÄLLSUTVECKLING	9
1.5.2 VÄRDEGRUND OCH SVENSK ETNICITET	12
2 BAKGRUND	15
3 RESULTAT	17
3.1 TIDNINGSARTIKLARNAS RESULTAT	17
3.2 DET POLITISKA PERSPEKTIVETS RESULTAT	17
3.3 RESULTATEN SOM FRAMKOMMIT INOM FORSKNINGEN	19
ANALYS	20
VILKEN MEDIABILD KOMMER TILL UTTRYCK I DAGSPRESSENS ARTIKLAR GÄLLANDE FORMULERINGEN I SKOLANS LÄROPLAN?	20
VILKA POLITISKA ARGUMENT FÖRS FRAM I MOTIONERNA EMOT FORMULERINGEN I SKOLANS LÄROPLAN?	21
HUR TOLKAR OLIKA FORSKARE FORMULERINGEN I SKOLANS LÄROPLAN OCH HUR FÖRHÅLLER DE SIG TILL DE OLIKA BEGREPPEN?	22
VARFÖR ANSES FORMULERINGEN GÄLLANDE KRISTNA TRADITIONER OCH VÄSTERLÄNSK HUMANISM STÅ I KONFLIKT TILL DEN ICKE-KONFESSIONELLA UNDERVISNINGEN I SKOLANS LÄROPLAN?	23
4 DISKUSSION	24
5 SLUTSATS OCH FRAMTIDA FORSKNING SAMT EGNA REFLEKTIONER	25
KÄLLFÖRTECKNING	28

1 Inledning

Grundtanken i denna undersökning mynnar ut ifrån en formulering som har använts och tryckts i Skolverket läroplan och som finns i den grundläggande värdegrunden som skolan ska förmedla i sitt arbete och som regeringen beslutat ska finnas med. I nedanstående citat ifrån läroplanens grundläggande värden har jag understrykt vilken formulering som undersökningen kommer behandla.

Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan skall vara icke-konfessionell. Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet (Skolverket, Lpo 94, s. 3.).

Med anledning utifrån mitt fortsatta yrkesval som ämneslärare så vill jag undersöka av vilken anledning som formuleringen gällande kristna traditioner och västerländsk humanism finns med i läroplanen. Då Sverige till stor del anses vara ett sekulärt land där religionsfrihet råder och religionen i stor utsträckning blivit en privatsak men där även en utbredd mångkultur uppstått. Utöver ovanstående etiska formulering ska skolans verksamhet även bygga på en icke-konfessionell undervisning, det vill säga den ska vara religionsfri. Utifrån detta perspektiv så går det att se att en konflikt uppstår mellan det etiska ställningstagandet som skolan ska representera och den icke-konfessionella undervisningen. Men vad betyder och innebär det då att verksamheten ska grunda sig på kristna traditioner och västerländsk humanism?

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet i detta arbete är att granska och tolka formuleringen ”att skolans etik ska förvaltas av den kristna traditionen och den västerländska humanismen”. Samtidigt ska skolans arbete även bygga på en icke-konfessionell undervisning. Detta har skapat en konflikt som kommer presenteras i undersökningens materialdel och som utgörs av motioner och tidningsartiklar men som även tas upp i den tidigare forskningen. Det huvudsakliga syftet blir att undersöka språkbruket som används i läroplanen där formuleringen manifesteras och utifrån detta undersöks mönstret i ordvalet och vad som uttrycks explicit kontra underförståelsen som skapas med formuleringen. Men undersökningen

kommer även att se hur texter och diskurser påverkar varandra och praktiken där texten produceras och kommuniceras för att slutligen analyseras i det sociala sammanhanget där den används, nämligen skolan och hur den kan uppfattas ur deras perspektiv.

Frågeställningarna i detta arbete är utformade enligt följande:

1. Vilken mediabild kommer till uttryck i dagspressens artiklar gällande formuleringen i skolans läroplan?
2. Vilken kritik får formuleringen i den politiska debatten genom motionerna?
3. Hur tolkar olika forskare formuleringen i skolans läroplan gällande kristna traditioner och västerländsk humanism?
4. Varför anses formuleringen gällande kristna traditioner och västerländsk humanism stå i konflikt till den icke-konfessionella undervisningen i skolans läroplan?

1.2 Definitioner

Här kommer några centrala begrepp att definieras som kommer att användas genomgående i arbetet och som kan komma att behöva ett förtydligande.

Konfessionell som betyder att det förekommer religiösa inslag, det vill säga om en skola är konfessionell så förekommer det religiösa inslag i organisationen medan det i en icke-konfessionell skola inte förekommer några religiösa inslag. De kommunala skolorna bygger på den icke-konfessionella undervisningen och utbildningen medan religiösa fristående skolor bygger på den icke-konfessionella undervisningen men där konfessionella inslag i skolorna kan förekomma. I dessa konfessionella inslag är det frivilligt att delta.

Traditioner innebär att kulturella och sociala arv förs vidare, det vill säga invanda seder och bruk men även olika synsätt, språk och värderingar. Traditioner kan även bestå av vardagliga normer liksom gamla sedvänjor som återupprepas genom olika gemenskaper eller i det öppna samhället. De flesta traditioner kan med tiden förändras som följd av ny kunskap eller nya insikter. Kristna traditioner som förekommer i texten innebär alltså att ritualer, seder och bruk inom kyrkan traderas vidare. Exempel inom den svenska kyrkans traditioner kan bland annat vara julfirandet till minne av Jesu födelse, påsken då Jesus dog och återuppstod eller dop samt bröllop.

Västerländsk humanism är en idéströmning som uppstod i Europa under renässansen och som vanligen brukar associeras till en andlig eller kulturell livsåskådning som bygger på den enskilda människans värde och bildningens vikt.

Värdegrund är ett begrepp som myntades under 1990 talet och har blivit ett populärt inslag bland institutioner, skolor och företag i Sverige och innebär att en grupp kommer överens om kollektiva etiska grundinställningar eller värderingar som ska förekomma exempelvis i en skola eller inom en organisation.

Sekularisering kan ha flera olika betydelser, för det första så går det att utgå ifrån en juridisk mening som innebär att utvecklingen går emot en sekulär stat vilket innebär att vi rör oss emot en irreligiös stat men behöver däremot inte betyda ett irreligiöst samhälle. Utöver detta så går utvecklingen även mot att lagar inte baseras på någon religion utan förhåller sig neutrala i religionsfrågor. Den andra betydelsen är ökad sekularism vilket innebär att religionen blivit en privatsak och att religiösa symboler och uttryck osynliggörs i det offentliga rummet, det vill säga den begränsas av religionsfrihet och yttrandefrihet varav den tredje innebär att allt färre människor definierar sig som religiösa.

Motioner kan enkelt förklaras som ett förslag som läggs fram för beslutande organ, i detta fall kommer den användas i relation till regeringsarbetet med skolans läroplan.

Diskurs kan förklaras som talad, skriftlig eller tecknad språklig kommunikation och där studier inom området undersöker relationerna mellan kommunikation, samhälle och kultur.

1.3 Avgränsningar

För att minska omfattningen på arbetet har jag valt att utgå ifrån läroplanen som publicerades 1994, Lpo 94. Denna läroplan skapade stor debatt allt ut efter att läroplansarbetet fortskred och den nya värdegrunden för skolan publicerades. Utifrån denna kommer jag att behandla de grundläggande värdena som tecknats i läroplanen och kommer främst att fokusera på den delen som behandlar kristen tradition, västerländsk humanism och icke-konfessionell undervisning. I vidare utsträckning kommer bara delar av skollagen att användas för att styrka mina påståenden om att den kristna traditionen och den västerländska humanismen inte stöds av skollagen.

Materialet i detta arbete är begränsat till relevanta delar i läroplanen och skollagen men kommer även behandla motioner som lagts fram i riksdagen, artiklar ur dagspressen samt vetenskapliga böcker som vidare kommer att styrka mitt syfte och dess frågeställning.

1.4 Disposition

Under avsnittet för metod och material så presenteras utgångspunkten för undersökningen och vilket angreppssätt som kommer att användas för att granska och tolka formuleringen i läroplanen. Vidare så introduceras korta sammanfattningar av olika material som ligger till grund för undersökningen som bland annat läroplanen, skollagen, forskningsbaserad litteratur och tidningsartiklar från dagspressen. I den tidigare forskningen så beskrivs olika forskares tankegångar kring formuleringen medan bakgrundsdelen presenteras några motioner och dess olika argument i relation till formuleringen. Resultatdelen däremot sammanfattar vad som kommit fram i dessa tidigare delar och ligger till grund för undersökningens analys i den nästkommande delen. Diskussionen rör sig runt resultaten som framkommit och analysen och sätter den i relation till den tidigare forskningen och avslutningsvis så förs en slutsats av vad som framkommit med undersökningen och vilka framtida forskningslägen som finns.

1.4 Metod, teori och material

1.4.1 Metod och teori

I detta arbete kommer både diskursteorin och den kritiska diskursanalysen att användas där diskursteorin introduceras utifrån Peter Svensson kapitel Teorins roll i kvalitativ forskning i boken *Handbok i kvalitativa metoder*. Den kritiska diskursanalysen kommer däremot att utgå ifrån Marianne Winther Jørgensen och Phillips i deras bok *Diskursanalys som teori och metod* men där även bitar ur Kristina Boréus kapitel diskursanalys i *Handbok i kvalitativa metoder* kommer förekomma bitvis.

1.4.2 Diskursteori

Ordet teori brukar ofta syfta på ett någorlunda sammanhängande och förhållandevis abstrakt sätt att beskriva, förklara eller förstå ett visst fenomen, det vill säga utan konkreta detaljer eller exempel ur verkligheten. I det här fallet utgör sammanhängande inte att en enskild förklaring eller beskrivning av något inte utgör en hel teori. Utan att ett system av antaganden, begrepp och relationer mellan begrepp för att något inom diskursteorin ska vara en teori. Att ordna, sortera och begripliggöra textstudierna i detta arbete kommer utgöra det empiriska materialet vilket utgår ifrån läroplanen, motionerna

och tidningsartiklarna, vilket kommer ligga till grund för analysen som kommer göras gällande formuleringen i läroplanen. Teorin kommer då göra det möjligt att se materialet som någonting och fungerar som ett par glasögon för att göra aspekter av världen tydligare medan andra aspekter kommer hamna i bakgrunden. Teorins roll blir då en kvalitativ undersökning av de diskurser som finns att hitta i ett socialt sammanhang. En teori om maktförhållanden kan till exempel användas för att förstå flera olika situationer, exempelvis auktoritetsrelationer i ett politiskt sammanhang kontra underordnade institutioner (Svensson 2015, s. 208-209). Det är där den kritiska diskursanalysen kommer in eftersom den berör förhållanden mellan kommunikation, samhälle och kultur samt lämpar sig särskilt väl inom kommunikationsprocesser inom vissa institutioner som förekommer i relation till samhället och våra kulturella tendenser (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 8).

1.4.3 Metod

Enligt Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips kan diskurs definieras som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå omvärlden”. Fokus för arbetet är språket, vilket är strukturerat i olika mönster beroende av inom vilket område vi befinner oss och den kritiska diskursanalysens uppgift är att undersöka dessa mönster (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 7). Den kritiska diskursanalysen som redovisas i boken, *Diskursanalys som teori och metod*, utvecklar författarna ur Norman Faircloughs angreppssätt som ”ställer upp teorier och metoder för att teoretiskt problematisera och empiriskt undersöka relationerna mellan diskursiv praktik och social samt kulturell utveckling i olika sociala sammanhang” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 66). Fairclough menar att diskursen bidrar till att skapa den sociala världen och bara är en bland flera aspekter av den sociala praktiken inom ett område samt att undersökningen baseras på att upptäcka förändringar i det konkreta språkbruket. Dessa bygger oftast på tidigare etablerade betydelser där intertextualiteten vidare stöds av element och diskurser från tidigare texter (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 13). Den kritiska diskursanalysen har ett samhälls- och en maktkritisk ingång menar Kristina Boréus i boken *Handbok i kvalitativa metoder* där uppfattningen av språkets roll är den centrala utgångspunkten. Fairclough utgår ifrån att hur vi talar och skriver om saker påverkar andra sociala praktiker i samhället. Diskursernas funktion enligt honom påverkar för det första hur vi uppfattar verkligheten och bidrar till hur vi förstår samhället och för det andra menar han att våra identiteter påverkas men även relationer mellan grupper av människor kan påverkas av diskursen (Boréus 2015, s. 179).

”Den kritiska diskursanalysen har utvecklat metoder för analys på textens- och diskursens nivå” menar Boréus. Till textnivån är det tillåtet att använda alla sorters analysverktyg för språkstudierna som exempelvis ordval, grammatiska egenskaper såväl som ordföljd och nominalisering, det vill säga ”när komplexa skeenden med olika inblandade aktörer benämns enbart med ett substantiv”. Vikten av analysen är att undersöka vad som sägs explicit och vad som kan underförstås i en text och tas för givet. Diskursnivån däremot studerar hur texter och diskurser påverkar varandra och praktiker som rör hur texter produceras och konsumeras i samband med de diskurser de manifesterar. Avslutningsvis analyseras den sociala praktikens nivå, den språkliga praktiken sätts här in i ett socialt sammanhang. Utgångspunkten i undersökningen har varit att titta på ordvalen i läroplanen, vad som uttrycks explicit men även vad i texten som underförstås och tas för givet. Därefter analyseras hur texten och diskursen, det vill säga läroplanen påverkar helheten av de sammanhängande begreppen i texten och hur de påverkar varandra. Därefter kommer de sättas in i ett socialt sammanhang, nämligen skolan (Boréus 2015, s. 178).

Skolans läroplan har grundläggande värderingar som alla på skolan ska arbeta efter, ”värderingar finns som bekant av många olika slag, de kan motiveras men i regel inte bevisas. De uttrycker tyckande, prioriteringar, attityder och reaktioner inför olika fenomen. På något sätt styrs allt vi gör av värderingar”, uttrycker Christer Hedin och Pirjo Lahdenperä i sin bok *Värdegrund och samhällsutveckling* (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 7). Läroplanen ger uttryck för betydelser som är socialt konstruerade och som tillskrivs skolans verksamhet men den ger också uttryck för begreppens mening. I den diskursiva analysen så är forskarens roll inte att ”fundera ut vad människor egentligen menar” eller ”att fundera ut hurdan verkligheten egentligen är bakom diskursen” anser Winther Jørgensen & Phillips. De menar att det är diskursen i sig som är föremål för analysen och att intuitionen i arbete inte är att ta fram vad som är rätt eller fel utan att undersöka mönstren i texternas påståenden, och vilka konsekvenser framställningarna i diskurserna får i verkligheten (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 28).

Teorin och metoden som används kommer utgöra stommen i mitt arbete där undersökningen av texten i läroplanen kommer bindas samman med den diskursiva praktiken där texterna produceras och kommuniceras. Slutligen analyseras hur dessa texter kan tolkas i den sociala praktiken och detta kommer leda till att mitt syfte och frågeställningen kommer besvaras i den senare analysen och därefter kommer en

diskussion av resultaten och analysen samt den tidigare forskningen av undersökning att göras. Utifrån denna kommer jag visa på att syftet med undersökningen uppfyllts och att min frågeställning besvarats.

1.4.4 Material

Materialet som används i detta arbete har valts ut utifrån att jag velat spegla ett så brett perspektiv som möjligt och har till stor del letats fram via nätet och bibliotekets databaser. Det rör sig både om webbaserad information såväl som tryckt material i dagspressen men även vetenskaplig litteratur, i litteraturen behandlas olika begrepp och tankeidéer kring ämnet.

1.4.4.1 Nätbaserat informationsmaterial

I första hand användes Skolverkets läroplan som i förlängningen är en förordning som utfärdas av Sveriges regering. I läroplanen fastställs skolans värdegrund och uppdrag, de övergripande målen och skolans riktlinjer för utbildningen.

Fortsättningsvis användes skollagen som är en ytterligare förordning som fastställts av regeringen och reglerar vilka rättigheter och skyldigheter som elever och vårdnadshavare har samt vilka krav som ställs på verksamhetens olika auktoriteter. Utöver att den behandlar olika utbildningsformer tar den även upp bestämmelser om bland annat skolplikt, inflytande, trygghet och studiero samt åtgärder mot kränkande behandling. Utbildningen enligt skollagen syftar till att barn och elever ska ”inhämta och utveckla kunskap och värden” i skolan som ska främja deras livslånga lärande. Utöver det ska utbildningen förankras i de mänskliga rättigheterna och de demokratiska värderingarna i det svenska samhället men även vila på en vetenskaplig grund och en beprövad erfarenhet. Lagen fastställer även att skolor med en offentlig huvudman ska vara icke-konfessionell och att undervisningen vid fristående skolor ska vara icke-konfessionell men att utbildningen i övrigt vid de fristående skolorna får ha konfessionella inslag (SFS nr: 2010:800, 4 §, 5 §, 6 § och 7 §).

I relation till detta utvidgades undersökningen genom att ta fram ett fåtal motioner som kunde sättas i samband med ändringarna som gjordes med den nya läroplanen 1994 för att se om det fanns några motsättningar inför formuleringarna som gjordes. Denna undersökning är begränsad och rör sig från 1993 fram till 2002 och behandlar endast motioner med kritik mot formuleringarna samt i relation till valår.

1.4.4.2 Forskningsbaserat material

Värdegrund och samhällsutveckling av Christer Hedin och Pirjo Lahdenperä är den första boken som kommer omnämnas i detta arbete och är en mer ingående rapport framtagen för Utbildningsdepartementets värdegrundsprojekt. Den behandlar det historiska perspektivet av värdegrunden och dess framväxt såväl som de grundläggande värderingarna och olika aspekter av dessa men även vilka som omfattas av denna gemensamma värdegrund.

Den andra vetenskapliga litteraturen – *Värdegrund och svensk etnicitet* – är en antologi som är utgiven av Göran Linde och några andra forskare och behandlar liknande perspektiv som rapporten innan som är författad av Hedin och Lahdenperäs. Den behandlar såväl det historiska som den religiösa aspekten av värdegrunden och dess relation till läroplanen. Den visar på konstruktionen av värdegrundstexten i förbindelse till etnicitetsaspekten.

1.4.4.3 Tidningsartiklar

1993 blev ett omdebatterat år för skolverksamheten då nyheter kring arbetet av läroplanen avlöste varandra med debattartiklar gällande kristen etik och västerländsk humanism. Lena Alfredsson var en av många som publicera artiklar under denna period där olika åsikter kring formuleringen kom fram i ljuset. Efter ett seminarium under våren 1993 träffade hon Göran Bexell som är professor i etik och som menade att formuleringen inte alls var konstig, utan att den speglade det svenska kulturarvet och vår historia. Andra personer som Alfredsson träffade var mer kritiska, bland annat Gunnar Ståldal som arbetar som lärare. Han ansåg att det var svårt att förena den kristna etiken med humanistiska värderingar. Dan Olweus som är forskare i mobbning däremot menar att eleverna inte kommer påverkas av formuleringen utan att lärarnas konkreta arbete att hantera konflikter och problematisera dem med eleverna och slutföra arbetet kring dem tillför eleverna mer (Dagens nyheter 1993).

En debattartikel av Lotta Edholm och Christer Lindblom från Folkpartiet publicerades vintern 1993 där de kritiserar Kristdemokraternas handlande i skolfrågan och hävdar att de tvingade in formulering gällande kristen etik och västerländsk humanism. Utbildningsutskottet medger även de att kristendomens etik och den västerländska humanismen betyder mycket för det svenska kulturarvet och spelar en central roll i etikens utveckling. I arbetet av läroplanen anser Folkpartiet att Kristdemokraterna

sviker skolan genom att inte samarbeta, vilket gör att det tidigare goda samarbetet mellan de borgerliga och röda blocken i viktiga frågor kollapsar. Efter långa förhandlingar så gick ändå socialdemokraterna med på formuleringen, vilket resulterade i att arbetet fortsatte. Trots godkännandet anser Socialdemokraterna dock att vi måste påvisa skolans icke-konfessionella ställning och att skolan fortsättningsvis skulle vara religionsfri. Vidare anser partiet att formuleringen blir konfliktfylld eftersom kristendomen inte är den enda religionen som värderar dessa värden (Dagens nyheter 1993).

Kristdemokraterna hycklar om etiken anser Håkan Edvinhielm från Liberala ungdomsförbundet som anser att formuleringen i läroplanen inte är trovärdig. Lärarkåren står frågande till formuleringen eftersom den är vag och att de inte vet hur den ska tolkas men delade meningar syns även inom regeringspartierna hävdar Edvinhielm. De ställer sig kritiska till formuleringen eftersom skolan skall vara neutral i trosfrågor och menar att formuleringen hotar dess icke-konfessionella begreppet. Faktum är att levnadsreglerna och normerna för vårt samhälle har förändrats, vilket visar på en kraftig sekularisering. Kyrkan är inte längre en inhuman doktrin men det finns fortfarande kristna fundamentalister som vill återskapa vårt forna fosterland menar Edvinhielm. Det äldre fosterlandet var dock inte så humana som dagens samhällsnormer utan var konservativa mot de svaga grupperna, handikappade hade syndat och kvinnor brändes på bål för sina kunskaper i ört lära. Något Edvinhielm inte anser är förenligt med den moderna kristendomen men som inte heller förespråkas av den västerländska humanismen. Trots att Kristdemokraterna inte fick sin vilja igenom och formuleringen justerats om så hävdar skribenten att de humana kristna traditionerna inte varit lika långvariga som de inhumana (Uppsala Nya Tidning 1994).

1.5 Tidigare forskning

1.5.1 *Värdegrund och samhällsutveckling*

Författarna Hedin och Lahdenperä har i denna bok delat in värdegrunden i två elementära beståndsdelar där grund betecknas som det konkreta och som är fast och hållbart medan värde är abstrakt och i regel mer diffust. Journalisten Lars Linder påpekar att värdegrunden måste uttalas med en fast stämma för att få en innebörd men att få trots detta inte är helt säkra på vad begreppet betyder och att det måste konkretiseras för att den ska få en verklig innebörd och mening (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 7).

I och med läroplanen 1994 infördes grundläggande värden för skolan där politiska och etiska principer och ideal markerade skolans värdegrund. Trots att etik alltid varit ett viktigt element i både skolan och samhället så kom det att konkretiseras allt mer. Det fördes in begrepp som rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Det som verkar förbrylla författarna är formuleringen därefter, ”i överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism”. Utifrån perspektivet ovan kan de nämnda begreppen ses som normativa, det vill säga det är föreskrifter för mänskligt beteende. Vidare menar de att genom ordvalet förvaltas så går det att utläsa att den kristna traditionen och västerländska humanismen inte är grunden för begreppen som förts in i läroplanen. (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 8). Utöver begreppen ovan ska skolan vila på en demokratisk grund där värderingar som främjandet av varje människas egenvärde och respekt för den gemensamma miljön samt de samhällsgrundande värdena förmedlas. Vidare ska de gestalta människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet samt alla människors lika värde. De får alltså inte finnas några motsägelser till dessa ideal menar författarna (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 20). Många av dessa värden kan kopplas till de mänskliga rättigheterna som FN deklarerade 1948. Där återfinns begrepp som människans inneboende värde, jämlikhet och lika värde samt individens frihet, frihet att yttra sig och ingå i föreningsliv. Trots att tidigare läroplaner inte innehåller direkta ordval i relation till de mänskliga rättigheterna så innebär det inte att skolans uppgift har varit att värna om alla människor. (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 16).

Politiken kom att spela en allt viktigare roll i utvecklingen av läroplanen och fick ett allt starkare fäste under mellankrigstiden. Härifrån fick etiken en allt tydligare kontur, vilket också har utnyttjats från och till (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 14). I och med läroplansarbetet för Lpo 94 förekom oenigheter gällande just formuleringen av den kristna etiken, begreppet ansågs alltför diffust och trots precisioner av olika tolkningar uppnåddes ingen gemensam grundförklaring. Denna formulering återfinns i skolans samtliga läroplaner men dock inte i förskolans läroplan Lpfö 98 (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 20). Trots förtydligandet av skolans läroplan i Lpo 94 av den etiska hållningen som skolans ska förmedla och den framträdande rollen den fått så innebär det inte att den inte funnits där tidigare. Den bakades in i texten och särskilda foldrar togs fram som komplettering för skolans hållning. Även om samhället byggde på kristna grunder och

stod i en nära relation till kyrkan så finns inga ordval som kristna traditioner och västerländsk humanism i de tidigare läroplanerna. Formuleringens införande kan ses som en konflikt i relation till religionsfriheten och vårt mångkulturella samhälle och kan tolkas som en ”politiskt betingad konfessionalism” enligt författarna (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 17-18).

Skolans värdegrund omfattar alla på en skola och innefattar att kunskapen även ska kunna tillämpas i det sociala livet utanför skolan och i livet efter utbildningen. Utifrån författarnas perspektiv handlar det om att göra eleverna medvetna om det egna och göra dem delaktiga i det gemensamma kulturarvet. Mångkulturen som präglar det svenska samhället gör att författarna ifrågasätter om detta ska speglas utifrån en nationell eller internationell utgångspunkt med tanke på formuleringens ordval i de grundläggande värderingarna. Enligt deras tolkning görs en särskrivning där vi skiljer på vi (svenskar) och dem (de som kommer från andra kulturer) genom formuleringar som ”förståelse för deras villkor och värderingar”. Dessa innefattar då människor med en utländsk bakgrund (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 38-39). Kulturen är en del av vårt arv och utgör vår sociala värld enligt författarna och innefattar en historia av identitetsskapande fördomar som vi växer upp med. Ett etnocentriskt perspektiv där vi särskiljer på oss och dem, där fördomar till andra folkgrupper är vanligare än vi tror. Som rättfärdigar våra gärningar i relation till andras och tryggar den egna identiteten och gör oss överlägsna känslomässigt. Detta kan som visats i tidigare stycken ge upphov till samhälleliga problem, framför allt eftersom vi i skolan ska gestalta alla människors lika värde. Författarna hänvisar till Jürgen Habermas, tysk sociolog och filosof, som ifrågasätter om en demokratisk rättsstat kan begära att invandrare skall låta sig assimileras. De menar att skolans styrdokument skulle kunna tolkas utifrån detta perspektiv, de vill säga som att vi vill försvenska elever med utländsk bakgrund och att vi genom detta synsätt riskerar att förlöjliga föräldrarnas värderingar. Detta synsätt kan vidare utgöra en kulturkrock bland de utländska eleverna i deras egna hem där de ifrågasätter den egna kulturen, språket samt det egna landets värderingar, vilket leder till missgynnande förhållande för Sverige eftersom vi skrivit under FN:s deklaration av de mänskliga rättigheterna, som förespråkar att vi ska respektera varje människas rätt till identiteten av sitt hemlands värderingar (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 50-52).

1.5.2 Värdegrund och svensk etnicitet

Agneta Linne menar att etiken i 1994 års läroplan öppet förankrar den kristna traditionen och västerländska humanismen till skillnad från tidigare läroplaner, det vill säga 1962, 1969 och 1980. Det var under den borgerliga regeringen som det slogs fast att formuleringen skulle vara med, detta med visst motstånd inom vissa partier (Linne 2001, s. 47-48). Läroplanen utgörs av mål och värden som baseras på en demokratisk ideologi som alla på skolan omfattas av och som alla måste respektera och efterfölja. Det åligger på skolans personal att se till att dessa värden förmedlas och ges en förståelse, dels dess framväxt men även dess förankring till vårt land. Det handlar även om att tydliggöra och utveckla elevernas förmåga att hantera etiska frågor, både kunskapsmässigt och värdemässigt hävdar författaren. Utöver detta ska undervisningen vara icke-konfessionell och gå emot att vi låter eleverna utvecklas själva utan påverkan (Linne 2001, s. 47-48). Utöver läroplanen och skolans styrdokument ingår Sverige även i ett förbund med FN som ska säkra de mänskliga rättigheterna såväl barnens som tydliggörs genom barnkonventionen (Linne 2001, s.48).

Christer Hedin fastställer fortsättningsvis att formuleringarna kring kristna traditioner och västerländsk humanism väckt mycket frågor och diskussioner och menar vidare att ett parti i det då borgliga blocket hade ett visst intresse av att få fram sin hållning i frågan. Den skulle lägga grund till skolans verksamhet och moraliska fostran och bygger på värden utifrån det svenska samhällslivet och formuleras som så i läroplanen: ”De värden vårt samhällsliv vilar på”. Tolkningen enligt honom noterar mer att värdena går att återfinna i dessa och att de kan ses som en deklaration av innebörden och ursprunget till värdegrunden som skolan baseras på i enlighet med demokratin, vilket kan väcka frågor (Hedin 2002, s. 156).

Enligt Hedin är humanismen äldre än kristna traditioner och kan spåras ända tillbaka till antiken men att den mer moderna humanismen uppstår först med renässansen och upplysningen. Protagoras sägs ha sagt att ”människan är alltings mått” men det var först med Platon och hans syn på idealsamhället, vilket innebar att de kvalificerade hade makten, filosoferna, och att krigare och arbetare stod lägre i rang och skulle inordna sig under filosoferna. Oavsett klass så hade alla samma värde i hans idealstat trots att de bildade fick bestämma men som inte uteslöt alla människors möjlighet till lycka. Bildningsidealet föddes med Platon, vilket innebar att alla människor skulle få

möjligheten att erhålla den bildningen de kunde ta till sig. Drivkraften för ett bättre världssamhälle byggde på höga ideal hos Platon som enligt hans uppfattning utgjordes av att människan bestod av en själ, ande eller god demon som kunde leda denne till ”det goda om” den fick ”rätt form och fostran” (Hedin 2002, s. 157 & 159-160).

De andra uttrycken till humanismen kom till uttryck under renässansen i samband med oppositioner emot kyrkan och de främsta förespråkarna brukar associeras med Erasmus av Rotterdam och Martin Luther. De motsatte sig kyrkans handlande med motiveringar som att de inte levde upp till kraven för kärlek och humanism och att de lät kyrkan förfalla och att deras världsliga intressen var högre än Gud. Under den här perioden var dessa intressen fortfarande sammanflätade med religionen som ännu hade en betydande roll (Hedin 2002, s. 156 & 163-165). 1600 talet bjuder på föreställningar som än mer går emot kyrkan och där en större frigörelse uppstår och detta sker genom vetenskapen. Descartes uttryckte detta som att människan ”måste tvivla på allt för att från grunden kunna bygga sin kunskap på det absolut pålitliga”. Han ansåg att människan var i centrum för denna kunskap hävdar författaren och att de kunde ta kontroll och avgöra vad som var sant eller inte och detta bidrog vetenskapen med genom att de kunde pröva sina teorier om och om igen. Både Locke och Newton gav bidragande resultat till detta nya synsätt under 1700 talet genom sin vetenskap. Framför allt hänvisar Hedin till Locke och hans synsätt som utgick ifrån deismen som förespråkade att alla människor hade samma värde och att de genom frihet hade förmågan att göra gott. Han såg upplysningsteologin som en förnuftsreligion och Jesus som ett moraliskt föredöme och förespråkade de mänskliga rättigheterna genom sin ljusa syn på människan och såg dem som jämlika men också att varje människa hade rätt att uppnå lycka (Hedin 2002, s. 166-169).

1800 och 1900 talet bygger vidare på det humanistiska tänkandet om att människan kan reda sig själv och påverka historien. Makten och religionen börjar allt mer att ifrågasättas och det görs betydande upptäckter. Guds ord anses ha diktats ihop av människor som ansågs bekanta med de historiska tidpunkterna för mytberättelserna av Jesu liv. Och det kommer att utvecklas fler teorier om den kristna traditionen i relation till humanismens tankar, några av dessa är positivism och paternalism, liberalism, socialism samt existentialism (Hedin 2002, s. 173-180).

Under 1700 talet så växte en ny inriktning fram som kallades pietismen, vilken författaren ser som den moderna inriktningen för kristendomens framväxt. De tog ett större ansvar i det sociala livet genom att hjälpa nödställda och fattiga och ansåg att människan skulle ta ett större ansvar för det religiösa budskapet som förkunnades. Bibeln studerades mer noggrant och genom möten samlades de och berättade om sin tro, sjöng och läste litteratur tillsammans. Enligt dem var frälsningen det mest centrala och en trogen kristen tog avstånd från världen och levde stillsamt, utan nöjen och flärd. Parallellt med denna inriktning växte även en mer liberal och rationell inriktning fram och likheterna mellan dessa är snarlika och sätter både individen och de moraliska handlingarna i centrum (Hedin 2002, s. 195-196).

Vad representerar då de kristna traditionerna, enligt Hedin så är det en komplex fråga som har förändrats över tid och bestäms av dess kultur på olika platser. Det finns enligt honom inget fullständigt avgränsat innehåll utan att kristna traditioner utvecklas utifrån vad dess kultur anser är kristna livsregler. Inom kulturen formuleras dess språkbruk och motiveras med de kristna texterna och genom lokala teologiska argument. Mycket av dessa återfinns i de bibliska texterna men kan alltså uttryckas olika över hela världen beroende av urvalet som görs i den egna kulturen (Hedin 2002, s. 182). Kristendomens heliga texter utgörs av evangelierna som förespråkades av Jesus lärjungar och berättade hans budskap och ett flertal brev från Paulus men även andra anhängare till den kristna trosläran. Hedin behandlar teologiska berättelser från Jesus liv och hur dessa tankegångar utvecklas över tid. De grundläggande dragen i kristen etik utgår ifrån enligt honom i Jesus undervisning och hans judiska påbrå och de tio budorden,

Du skall inte ha andra gudar vid sidan av mig, Du skall inte missbruka Herrens, din Guds namn, ty Herren kommer inte att lämna den ostraffad som missbrukar hans namn, Tänk på att hålla sabbatsdagen helig, Visa aktning för din far och din mor, Du skall inte dräpa, Du skall inte begå äktenskapsbrott, Du skall inte stjäla, Du skall inte vittna falskt mot din nästa, Du skall inte ha begär till din nästas hus och Du skall inte ha begär till din nästas hustru, eller hans slav eller slavinna, hans ox eller hans åsna eller något annat som tillhör din nästa (2 Mos 20: 3-17).

Samt kärleksbudet ”du ska älska Gud över allting och din nästa som dig själv”. I Hedins tolkning av budorden som återfinns i Mose boken (2 Mos 20: 3-17) antyder han att lagens uppgift var att skydda de svaga och att alla människor skulle behandlas med

hänsyn och respekt. Vidare anser han att texten även framhäver alla människors lika värde (Hedin 2002, s. 182-183).

Hedin vidareutvecklar detta som att kristendomen som byggde på 1800 talets liberalism och som såg kristendomen som en överlägsen etisk vägledning, vilken betonas genom Bergspredikan och den gyllene regeln. Bergspredikan förkunnade att människan skulle uppnå en inre fullkomlighet och utvecklas i överensstämmelse med vilja och handling. Enligt honom lever många av dessa etiska förhållningssätt inom kristendomsförkunnelserna vidare i vår tid och tar sig uttryck genom moderna medel, genom exempelvis media och debatter. I senare tider har möten med kyrkan gjort att en acceptans har växt fram som visar på ett samband mellan moral och religion, vilket ledde till att Sverige 1951 införde religionsfrihet. Moralsynen inom både kristendomen och humanismen har enligt författaren påverkat skolans läroplan men han framhäver också att det är svårt att säga varifrån alla tankeriktningar kommer ifrån inom alla kulturer. Han menar att båda dessa inriktningar kan ge oss värdefulla bidrag och vägledning men att de inte kan förbereda oss inför framtiden (Hedin 2002, s. 196-199).

2 Bakgrund

I samband med läroplansarbetets betänkande i riksdagen 1993 så behandlade regeringen 32 motioner varav 3 motioner gällde formuleringen av kristen etik och västerländsk humanism. Partierna som stod kritiska till formuleringen var Vänsterpartiets Björn Samuelsson, Socialdemokraternas Lena Hjelm-Wallén och sist men inte minst Ingela Mårtensson från Folkpartiet (Utbildningsutskottet 1993/94). I vidare mening till motionen som Socialdemokraterna lägger fram tillför de oenigheten som uppstod i samband med formuleringen av läroplanen. De hävdar vidare att den kan misstolkas och skapa konflikter i konfessionella frågor, men att de ändå går med på formuleringen eftersom den formulerats om och anser att de inte behöver gå vidare med frågan för tillfället. Men menar att den viktigaste frågan ändå är att skolan fortsätter vara religionsfri och att de även fortsättningsvis inte kommer ta ställning i denna fråga (Utbildningsutskottet 1993/94). Vänsterpartiet däremot är mer kritiska i frågan och anser att formuleringen kan slopas helt för att den "kan leda till farhågor om begynnande religiös intolerans". Folkpartiet däremot tillför inga fler yttranden i frågan. Utskottet avslår motionernas anförande med förklaringen att det gjorts vissa omformuleringar i frågan (Utbildningsutskottet 1993/94).

I samband med de fortsatta riksdagsvalen fram till 2002 har fler motioner lagts fram som behandlar ämnet, Gudrun Schyman och några av hennes partikamrater i Vänsterpartiet lade fram en omfattande kritik mot formuleringen 1999. De menar att formuleringen är problematisk på grund av att vi lever i ett mångkulturellt samhälle och att det rimmar illa i relation till en icke-konfessionell undervisning och menar vidare att Sverige lever i en demokrati som förespråkar religionsfrihet i grundlagen. Dessutom så menar de att en stor del av den svenska befolkningen inte är kristna och att vi har en hel del med andra kulturer och traditioner som bygger på likvärdiga etiska värden som kristendomen. Vidare menar de att de kristna värderingarna bär på så mycket mer värden som inte kan förknippas som humana i vår tid utan som spelar på brott mot mänskligheten som exempelvis korstågen, koloniseringen och inkvisitionen. De finns klara risker anser de mellan begreppen som gör att konfessionella inslag kan komma att utnyttjas i skolundervisningen. De menar att formuleringen gällande kristna traditioner och västerländsk humanism är otydliga och anser att demokrati, frihet, jämlikhet, jämställdhet och solidaritet är konkreta begrepp som bättre speglar våra etiska värderingar och att formuleringen tydligt avviker från läroplanen (Utbildningsutskottet 1999/2000). 2002 lägger de in ytterligare en motion som formuleras av Lennart Gustavsson, Britt-Marie Danestig och Anders Wiklund där de tar upp likvärdiga perspektiv som Schyman och där de fastslår en likadan omformulering; ”Detta sker genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande” (Utbildningsutskottet 2002/03).

Samma år så lägger även Folkpartiet in en motion mot formuleringen i läroplanen och deras främsta perspektiv ifråga utgår ifrån sekulariseringen och att vi lever i ett mångkulturellt samhälle. Vidare anser de att sekulariseringen bidragit till religionsfriheten och att staten därav har distanserat sig ifrån människors religiösa läror som de anser ska garantera att medborgarna kan leva och verka på jämlika villkor. Fortsättningsvis påpekar de splittringen som skedde i läroplansarbetet 1993 och menar att försök till att förklara och ge formuleringen ett innehåll har misslyckats. Resultaten av förklaringarna har fört med sig att kristendomen ges ett officiellt erkännande medan andra ser den som mer historiskt viktig. De hävdar att formuleringen är principiellt olämplig och gör att det kristna etiska förhållningssättet ges företräde i värdegrundsfrågor som försvårar lärarnas arbete. Inte heller den västerländska humanismen är problemfri som livsåskådning då den idag är mer universell och inte är

koncentrerad till endast Europa utan kan likställas med de mänskliga rättigheterna eller demokratin som exempel då de också omfattas av ett universellt perspektiv (Utbildningsutskottet 2002/03).

3 Resultat

I följande kapitel kommer tre olika perspektiv att resultatet som framkommit från materialet som tagits fram för att genomföra denna undersökning, vilka utgår från de framtagna, tidningsartiklarna, motioner och den tidigare forskningen.

3.1 Tidningsartiklarnas resultat

Utifrån tidningsartiklarna som valts ut så framträder en väldigt stark negativ bild av formuleringen som publicerades i läroplanen 1994 även om ett fåtal anser den positiv och framhäver vårt historiska och kulturella arv. Etikprofessorn Göran Bexell ser den som självklar och tycker inte alls att den är konstig (Dagens nyheter 1993) och detsamma syns i Utbildningsutskottet som tycker att den kristna etiken och västerländska humanismen har en betydande roll för det svenska kulturarvet och spelar en central roll i utvecklingen av etiken (Dagens nyheter 1993). Andra står mer neutrala i frågan och anser att formuleringen inte gör någon skillnad utan att det är mer betydelsefullt hur vi arbetar med konflikter i skolan istället och påstår att formuleringen inte påverkar eleverna (Dagens nyheter 1993). Även om Folkpartiets Lotta Edholm och Christer Lindblom anser att begreppen spelar en signifikant roll för den etiska utvecklingen, trots det anser de att formuleringen tvingades in av Kristdemokraterna och ser den som konfliktfylld eftersom kristendomen inte är den enda religionen som värderar dessa värden (Dagens nyheter 1993). Liknande kritik framkommer också i Edvinhielm artikel som anser att formuleringen inte är trovärdig och säger att lärarkåren står frågande till den och ser den som vag och svårtolkad. Andra framträdande drag som Edvinhielm tar fram är sekulariseringen och de förändrade förhållandena i samhället samt kristendomens inhumana tidigare doktrin som var konservativ mot de svagare samhällsgrupperna (Uppsala Nya Tidning 1994). I debattartikeln som Folkpartiet publicerar så framhävs även Socialdemokraternas inställning till att påvisa att skolan fortsättningsvis ska ha en icke-konfessionell ställning och att den vidare ska fortsätta vara religionsfri (Dagens nyheter 1993).

3.2 Det politiska perspektivets resultat

Motionerna som läggs fram i Riksdagen visar också på en stark kritik emot formuleringen i läroplanen av några partier, till dessa hör Socialdemokraterna som anser

att den kan misstolkas och kan skapa konflikter i relation till konfessionella frågor. Men även Vänsterpartiet känner en liknande oro och anser att formuleringen kan leda till farhågor om begynnande religiös intolerans. Folkpartiet innehar samma ståndpunkt som de andra partierna men framför inga yttranden i frågan (Utbildningsutskottet 1993/94). Däremot visar de på en stark motvilja till formuleringen i en senare motion som läggs fram 2002/2003 där de hänvisar till att Sverige är ett sekulariserat land med en bred mångkultur. De ansåg att sekulariseringen bidragit till religionsfriheten och att staten där av distanserat sig från de religiösa läror, vilket de ansåg bidragit till att medborgarna skulle kunna leva på jämlika villkor (Utbildningsutskottet 2002/03). Den mest omfattande kritiken kommer dock från Vänsterpartiet 1999 och deras främsta argument i frågan är den mångkultur som Sverige har och att formuleringen rimmar illa till en icke-konfessionell undervisning. Som sitt andra argument hänvisar de till att Sverige är ett demokratiskt land som förespråkar religionsfrihet i grundlagen. Vidare menar de att en stor del av befolkningen inte är kristna och att kristendomens värderingar går att återfinna i andra religiösa läror (Utbildningsutskottet 1999/2000). Folkpartiet anser vidare att kristendomen ges ett officiellt företräde i värderingsfrågor (Utbildningsutskottet 2002/03) medan Vänsterpartiet hänvisar till att begreppen riskerar att se till att undervisningen får konfessionella inslag (Utbildningsutskottet 1999/2000). Folkpartiet för även fram att förklaringar till formuleringen har misslyckats och att den därav inte fått en konkret mening (Utbildningsutskottet 2002/2003), vilket det även går att se spår av i Vänsterpartiets motion 1999/2000 där de hänvisar till att formuleringen känns otydlig i jämförelse till de andra begreppen som förekommer i skolans värdegrund. Dessutom anser de att den kristna etiken inte bara speglar positiva värden utan även för med sig perspektiv till etiken som genom historiska tillbaka blickar visar på inhumana handlingar som förespråkats av kyrkan och som exempel för de framkorstågen, koloniseringen och inkquisitionen bland annat. Begreppen som de syftar till är demokrati, frihet, jämlikhet, jämställdhet och solidaritet och som de anser speglar de etiska svenska värderingarna bättre (Utbildningsutskottet 1999/2000). Även den västerländska humanismen får stark kritik från Folkpartiet som anser den allt för universell och inte längre koncentrerad till Europa (Utbildningsutskottet 2002/03). Vänsterpartiet lägger även fram ett förslag på en formulering; ”Detta sker genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande”, där de tagit bort den första delen av meningen som innehåller fraserna kristna traditioner och västerländsk humanism (Utbildningsutskottet 2002/03).

3.3 Resultaten som framkommit inom forskningen

Först och främst lägger forskarna, Linne, Hedin och Lahdenperä fram det motstånd som uppstod mellan partierna i och med formuleringen men framhäver ändå att läroplanen bygger på en demokratisk och ideologisk grund (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 8 & Linne 2001, s. 47-48). De demokratiska värderingarna återfinns enligt Hedin och Lahdenperä i läroplanen och uttrycks i ord som att främja varje människas egenvärde, dess gemensamma miljö och de samhällsgrundande värden såväl som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 20). De värden som skolan har ska förmedlas och ge en förståelse såväl som dess framväxt och vilken förankringen den har till vårt land, men det handlar även om att tydliggöra och utveckla elevernas förmåga att hantera etiska frågor, både kunskapsmässigt såväl som värdemässigt (Linne 2001, s. 47-48). Men läroplanen bygger även på begrepp som associeras med mänskligt beteende menar Hedin och Lahdenperä och utgörs av ord som rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 8). Avslutningsvis för alla forskarna fram likvärdigheten som en stor del av läroplanens begrepp har med de mänskliga rättigheterna som exempelvis varje människas inneboende värde, jämlikhet och lika värde samt individens frihet och integritet samt alla människors lika värde (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 16). Värdegrunden omfattar alla och förmedlingen av den hänvisar till att eleverna ska kunna använda kunskapen i det sociala livet utanför skolan och efter avslutad utbildning. Men den hänvisar också till det egna kulturarvet som är en viktig fråga för Hedin och Lahdenperä där de påvisar att Sverige består av en bred mångkultur som gör att ifrågasätter vilket perspektiv som ska intas, om det ska ses ur ett nationellt eller internationellt perspektiv. Vilket de vidareutvecklar ifrån formuleringen som skrivits in i läroplanen, ”förståelse för deras villkor och värderingar” där det görs tydliga skillnader på vi (svenskar) och dem (de som kommer från andra kulturer). Vidare hänvisar de till att det kulturella arvet utgör en del av vårt historiska identitetsskapande och påvisar att formuleringen i läroplanen kan uppfattas som fördomar emot andra folkgrupper, som vidare kan ge upphov till samhällseliga problem. I skolan genom att vi ska gestalta alla människors lika värde men även att vi med formuleringen låter försvenska eleverna och därmed riskerar att ta ifrån dem sitt hemlands värderingar (Hedin & Lahdenperä 2002, s. 38-39 & 50-52). Fortsättningsvis visar Hedin på ett långt perspektiv av utvecklingen av det etiska förhållningssättet som finns inom den västerländska humanismen och kristendomens traditioner och påvisar att formuleringen i skolans läroplan har väckt mycket frågor och

diskussioner (Hedin 2001, s.156). Hedin vidareutvecklar det kulturella arvet genom kristendomens traditioner och vad den västerländska humanismen bidragit med till det etiska förhållningssättet samt framhäver deras nära relation till varandra. Humanismen som han utgår ifrån är den äldsta formen och fick redan antiken genomslag i samhällslivet genom Protagoras som sägas ha sagt att ”människan är alltings mått och det i hans idealstat var möjligt för alla människor oavsett klass att finna lycka (Hedin 2001, s. 157-160). Utifrån detta perspektiv utvecklar han sedan vetenskapens bidrag till humanismen och hävdar att det nya tanke sättet som förespråkar alla människors lika värde förändrade det etiska synsättet avsevärt. (Hedin 2001, s. 173-180). Humanismen är individualistisk och slog hål på myten om Jesus liv under 1700 talet (Hedin 2001, s. 173-180). Under 1700 talet växer även den moderna kristendomen fram, vilken associeras med att de kristna tar ett större ansvar i det sociala livet genom att hjälpa nödställda och fattiga men då tanke sättet om att människan skulle ta ett större ansvar för det religiösa budskapet (Hedin 2001, s.195-196). De kristna traditionerna är mångtydiga enligt Hedin på grund av att de utgår ifrån kulturella, geografiska livsregler som argumenteras genom lokal teologi. (Hedin 2001, s. 182). Den svenska teologin brukar betonas utifrån Bergspredikan och den gyllene regeln och bygger på liberalismen. De teologiska berättelserna om Jesus liv har utvecklats över tid och de grundläggande dragen i etiska förhållningssätt sägs utgå ifrån hans undervisning, de judiska livsreglerna och de tio budorden. Men även kärleksbudet som är den mest framträdande för kristendomen (Hedin 2001, s. 196-199), ”du ska älska Gud över allting och din nästa som dig själv” (2 Mos 20:3-17). Acceptansen av moral och religion har även den växt fram över tid och en bidragande orsak sägas vara religionsfriheten som infördes i Sverige 1951. (Hedin 2001, s. 196-199).

Analys

Vilken mediabild kommer till uttryck i dagspressens artiklar gällande formuleringen i skolans läroplan?

Ur resultatet i tidningarna så går det att skimta att majoriteten av texterna i artiklarna innehåller ger en negativ bild av skolans läroplan och att Kristdemokraterna beskylls för att vara det parti som påverkat att formuleringen finns med. Den framhävs bland annat som vag och svårtolkad men även konfliktfylld eftersom andra religioner bygger på liknande värden som finns i kristendomen och den västerländska humanismen. De förtydligar även att skolan är religionsfri och därmed inte får innehålla några konfessionella inslag, vilket gör att de anser formuleringen olämplig. Ovanstående

resultat påvisar att formuleringen blev konfliktfylld, ifrågasatt och därav fick stark kritik i relation till sekulariseringens framväxt och de förändrade levnadsnormerna. En tolkning utifrån ordvalet och dess formuleringar i tidningarna bidrar till att språkbruket som används i läroplanen behöver ses över närmare eftersom majoriteten anser att formuleringen inte hör hemma i läroplanen. En annan tolkning som framträder också är att de negativa dragen kan associeras som mindre bra i relation till den sociala praktiken där texten produceras och konsumeras. De positiva värdena i texten hänvisar till vårt historiska och kulturella arv men även att kristendomen och humanismen haft stor betydelse för etikens utveckling för det svenska kulturarvet. Tolkningen vi kan göra är att de positiva värdena inte har lika stor genomslagskraft i artiklarna för att ordvalet och meningarna är alldeles för otydliga och allt för korta i relation till de negativa värdena som läggs fram.

Vilka politiska argument förs fram i motionerna emot formuleringen i skolans läroplan? I resultatet som framkommer i motionerna som formuleras av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Folkpartiet framträder en stark motvilja till formuleringen, dels på grund av sekulariseringens framväxt men även på grund av mångkulturen. Även religionsfriheten tas upp och statens distans till troslärorna med införandet av religionsfriheten som skulle garantera att medborgarna skulle få möjlighet att leva på jämlika villkor, vilket har påverkats av sekulariseringen. Dessutom hävdar de att religionsfriheten förespråkas i Sveriges grundlag. Andra tydliga aspekter som läggs fram är att formuleringen kan skapa misstolkningar men även konflikter i relation till den icke-konfessionella undervisningen, vilket för med sig att riskerna för konfessionella inslag har större genomslagskraft. Därför rimmar formuleringen illa anser partierna. Viktiga bidrag som förs fram i de politiska motionerna är att liknande värden även återfinns inom andra religioner men de framhäver även kristendomens mer negativa handlingar och som förespråkades av kyrkan i religionens namn, som bland annat korstågen och inkvisitionen. Vidare menar de att formuleringen gällande kristna traditioner och den västerländska humanismen är otydliga i förhållande till de övriga begreppen i läroplanen som de anser är mer konkreta. Vilka utgörs av bland annat demokrati, jämlikhet och solidaritet. Det förs även fram en viss oro för riskerna att den kan skapas en religiös intolerans men även den västerländska humanismen får sig en känga då den anses allt för universell. I senare motioner läggs det även fram förslag till ändringar av formuleringen där de första ordvalen slopas och i stället resulterar till att

”Detta sker genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande”.

En tolkning i relation till ovanstående uttalande som förs i motionerna skulle vara den öppna tydliga tvisten som uppenbarar sig mellan partierna och där olika auktoritära aktörer påvisar hur de explicit tolkar texten i läroplanen och vilka konsekvenser formuleringarna har för den sociala praktiken där de ska utövas. En annan tolkning som kan göras i relation till motionerna är de starka argumenten som läggs fram i relation till den sociala praktiken, där de talar om det som syns explicit i texten men även vad som kan underförstås av vissa begrepp och hur de kan uppfattas i de sociala sammanhangen som texten faktiskt konsumeras i.

Hur tolkar olika forskare formuleringen i skolans läroplan och hur förhåller de sig till de olika begreppen?

Inom forskningen framkom följande resultat, att läroplanen är baserad på en demokratisk och ideologisk grund och där de påvisar att det fanns ett visst politiskt motstånd till formuleringen gällande kristen tradition och den västerländska humanismen. Värden som tas upp anser de ändå leder till att eleverna fortsättningsvis får förmåga att hantera etiska frågor utifrån både kunskapsmässiga och värdemässiga perspektiv i det sociala livet, i och utanför skolan men även efter avslutad utbildning. De menar att läroplanen bygger på både samhällsgrundade värden som exempelvis att främja varje människas egenvärde såväl som värden som bygger på mänskligt beteende i form av rättskänsla, generositet och tolerans. Andra inte fullt lika goda framställningar som görs är de som kan associeras till det kulturella arvet där de utgår ifrån den breda mångkulturen där de ifrågasätter ur vilket kulturellt arv som detta ska synas, nationellt eller internationellt. De menar att vissa fördomar framförs i formuleringarna när vi särskiljer på oss (svenskar) och dem (med andra kulturella påbrån) som skapas igenom det historiska kulturarvet. Vilket de menar gör att vi förminskar eleverna och deras härkomst men som även kan ses som ett sätt att försvenska dem och ta ifrån dem deras hemlands värderingar. Enligt kristendomen så förespråkas allas lika värde och att alla ska mötas med respekt och hänsyn. Vilka även förespråkas i de grundläggande värderingarna i skolans läroplan men även i andra religiösa samfund. Fortsättningsvis så menar de att den kristna traditionen och den humanistiska humanismen är mer diffus och inte alls är lika konkret som de övriga begreppen. Vidare så menar att de etiska förhållningssätten i kristendomen och den västerländska humanismen har fått

genomslag i läroplanen och utvecklingen men pekar vidare på att kristna traditioner är mångtydiga. Och att de utgörs ifrån de kulturella, geografiska livsreglerna och lokala teologiska argument. Kristendomen i Sverige bygger på liberalismen och här betonas Bergspredikan och den gyllene regeln i traditionerna.

Tolkningarna av forskarnas resultat i sina undersökningar framträder som mer positiva och objektiva i förhållande till medias och politikens framställningar trots att de påvisar brister i texten som skulle kunna leda till misstolkningar och konflikter i den sociala praktiken. Där explicita ordval får en underförstådd betydelse som vidare kan leda till att konflikter uppstår där texten produceras och konsumeras. Utifrån ovanstående resultat går det att tolka de samhällsgrundade värden såväl som de som bygger på mänskligt beteende som konkreta i sitt ordval och som är strukturerad för att lämpa sig inom den sociala praktiken inom skolan. En avslutande tolkning av forskarnas resultat skulle även vara att formuleringen gällande kristna traditioner och västerländsk humanism inte är anpassad till den övriga strukturen, det vill säga den följer inte det övriga mönstret i texten. Forskarna menar fortsättningsvis att det inte finns någon explicit kristendom eller humanism utan att dessa bestäms utifrån kulturella, geografiska livsregler och lokala teologiska argument. Det visar bara på att det inte finns ett fullständigt avgränsat innehåll.

Varför anses formuleringen gällande kristna traditioner och västerländsk humanism stå i konflikt till den icke-konfessionella undervisningen i skolans läroplan?

I resultaten som analyseras har även de olika perspektiven för konflikten som uppstår mellan formuleringen av kristna traditioner och västerländsk humanism kontra icke-konfessionell undervisning presenterats vilka står i relation till många av de övriga argumenten som förs fram i tidningsartiklarna, motionerna och inom den tidigare forskningen. Vilket har resulterat i att denna fråga redan besvarats och därav inte får något vidare utrymme.

4 Diskussion

Intuitionen i detta arbete var att besvara följande frågor:

- Vilken mediabild kommer till uttryck i dagspressens artiklar gällande formuleringen i skolans läroplan?
- Vilka politiska argument förs fram i motionerna emot formuleringen i skolans läroplan?
- Hur tolkar olika forskare formuleringen i skolans läroplan och hur förhåller de sig till de olika begreppen?
- Varför anses formuleringen gällande kristna traditioner och västerländsk humanism stå i konflikt till den icke-konfessionella undervisningen i skolans läroplan?

Av resultaten som framkom i främst media var en kraftig kritik emot formuleringen där Kristdemokraterna framhävs som syndabocken till begreppen som förts in i läroplanen men att begreppen inte heller speglar de förändrade levnadsförhållandena som finns i samhället idag. De för även fram att lärarkåren uppfattar den som vag och otydlig. Men resultaten visar även att det fanns politiska motsättningar till formuleringen och att läroplansarbetet inte varit helt smärtfritt utan att det lades fram tydliga argument emot den baserade på samhällsgrundad kunskap. Som exempelvis att Sverige är ett sekulariserat och mångkulturellt land som förespråkar religionsfrihet i grundlagen. Vilket de anser kommer i konflikt med den icke-konfessionella undervisningen som skolan ska företräda. I den tidigare forskningen framkommer också kritik även om bilden som förs fram här är mer objektiv så visar de på begrepp i läroplanstexten som lätt kan misstolkas. Kritik emot formuleringen av kristna traditioner och västerländsk humanism förs också fram av forskarna, enligt dem går det inte att definiera begreppen utifrån ett explicit förhållningssätt eftersom det finns en rad tolkningar som baseras på kulturella, geografiska såväl som lokala teologiska argument.

Innan arbetets början var kunskaperna om läroplanen i stort relaterade till ämnesmålen och kunskapskraven som ställs på gymnasieeleverna och var inte direkt relaterade till värdena i läroplanen även om de läst så har ingen större vikt lagts vid dem tidigare. Det som förbryllade mig var huruvida etiken skulle förvaltas av de kristna traditionerna och den västerländska humanismen kontra att skolans undervisning skulle vara icke-konfessionell, det vill säga religionsfri samt att skolan skulle inta ställningen att vara religionsfri. Trots detta så anser jag ändå att syftet med undersökningen att granska och

tolka formuleringen har gett mig ett tillfredsställande resultat för att besvara frågeställningen hur formuleringen tar sig uttryck i media och genom motionerna såväl hur olika forskare tolkar läroplanstexten.

5 Slutsats och Framtida forskning samt Egna reflektioner

De slutsatser som går att dras utav detta arbete är dels att den nuvarande formuleringen av Skolverkets styrdokument inte lämpar sig för det svenska samhället som vi har idag. Vad som menas med att det inte lämpar sig går enkelt att sammanfatta i 4 korta punkter.

- Sverige är ett sekulariserat land
- Sverige är i stort väldigt mångkulturellt
- Sverige förespråkar religionsfrihet i grundlagen
- I de svenska skolorna baseras undervisning utifrån ett icke-konfessionellt perspektiv

För att utveckla detta så kan vi se till både dagspressens artiklar och motionerna som läggs fram i allmänhet speglar en väldigt negativ bild av formuleringen och utifrån deras åsikter som framkommer kan läroplanen uppfattas som motsägelsefull och föråldrad. Vidare att utgå från en kristen värdegrund skär sig som tidigare sagt i denna uppsats med hur Skolverket själva lägger vikt vid att undervisningen i de svenska skolorna skall vara icke-konfessionell. Andra viktiga argument som förs fram är religionsfriheten som förespråkas i både grundlagen men även i skolans verksamhet i övrigt. Det som även bör uppmärksammas är ordvalet ”skall” i formuleringen gällande icke-konfessionell undervisning, vilket betyder att stor vikt läggs vid just detta. Vidare är kristen värdegrund och västerländsk humanism inte uttryck som är exakt definierade vilket gör att de är öppna för tolkning utifrån läsarens syn på dessa. Två personers tolkningar av dessa uttryck behöver således inte stämma överens vilket gör formuleringen problematisk. Slutsatsen som går att dras utifrån helheten i arbete är att valet som gjorts genom att uttrycka sig med ord som kristna traditioner och västerländsk humanism gör skolverkets text diffus och svårtolkad, detta i sin tur föder frågor så som bör texten omformuleras alternativt helt strykas och fyller den fortfarande en funktion?

Sett till den tidigare forskningen inom detta område kan denna uppsats ses som ett arbete att bygga vidare på eftersom det som forskarna tar upp i sina forskningsstudier är tankar som redan tagits upp och argumenterats för både i den mediala pressen och på politisk nivå. Då detta arbete tillsammans med andras arbeten har lagt en stadig grund

för vidare forskning inom området så bör gemene mans åsikter om formuleringen även undersökas för att på så sätt få en kvantitativ grund att bygga vidare på genom en statistisk undersökning. Vidare bör även olika lösningar för att förändra formuleringen och göra den mindre tvetydig undersökas, alternativt undersöka om möjligheten finns att definiera västerländsk humanism och kristen värdegrund tydligare i Skolverkets text. Ytterligare en infallsvinkel till vidare forskning inom ämnet som bör undersökas är hur den Svenska kyrkan i Sverige och andra religiösa samfund i Sverige ser på Skolverkets formulering. Utifrån att andra perspektiv används kan även arbetet resultera i att helt andra upptäckter görs om exempelvis begrepp ändras och andra aspekter i läroplanstexten används i relation till de grundläggande värderingarna som förespråkas.

Vidare anser jag själv att formuleringen bryter emot den övriga texten som i mina ögon är tydligare och mer konkret i relation till skolans men även samhällets värderingar, det vill säga vilka värden som anses acceptabla i Sverige. Samtidigt anser jag att formuleringen bryter helt emot Sveriges hållning av att vara ett religionsfritt land och att det känns konstigt att använda dessa begrepp i skolan då denna också förespråkar religionsfrihet och en icke-konfessionell undervisning. Skolans läroplan blir då motsägelsefull i relation till att den lägger grund för kommande generationer och att den öppnar upp dörren för misstolkningar som ökar möjligheten för en skola att tänja på gränserna i relation till formuleringen. En skola kan som utformningen ser ut idag till exempel välja att lägga större vikt vid just den kristna värdegrunden och den västerländska humanismen och på så sätt ha rent kristen undervisning och samtidigt då undvika punkten att undervisningen skall vara icke-konfessionell.

Enligt min uppfattning kunde formuleringen utformats i likhet med hållningen som det svenska samhället förespråkar och som det är skolans uppgift att se till att eleverna får med sig i det fortsatta livet. Mitt förslag till förändring av formuleringen är följande:

Etiken i det svenska samhället sker genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande i skolans verksamhet, där utbildningen förespråkas av en icke-konfessionell undervisning.

Som jag för övrigt känner stämmer bättre överens med Sveriges hållning att vara ett religionsfritt land, vilket konstituerats i grundlagen.

Avslutningsvis vill jag tillägga att detta arbete har gett mig värdefull information och kunskap i mitt fortsatta yrkesval som ämneslärare men som även öppnat upp ögonen för hur svårt det kan vara att förhålla sig objektiv i sitt arbete. Även om jag är starkt kritiskt till formuleringen i skolans läroplan så anser jag ändå att religionen tillför värdefulla bidrag för människorna och samhället som vi kan dra nytta av i det samhälleliga sociala livet.

Källförteckning

- Alfredson, L. (1993). Mångkulturell skola kräver fast etisk ram. *Dagens nyheter*, 17 Mars.
<https://www.dn.se/arkiv/inrikes/mangkulturell-skola-kraver-fast-etisk-ram/>
- Boréus K. (2015). Diskursanalys. I. Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i Kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber, ss. 176-180.
- Edholm, L. & Lindblom, C. (1993). "Kds sviker skolan". Kristdemokraterna stoppade en bred uppgörelse om läroplanen, skriver fp-ledamöter. *Dagens nyheter*, 16 December.
<https://www.dn.se/arkiv/debatt/kds-sviker-skolan-kristdemokraterna-stoppade-en-bred-uppgorelse-om-laroplanen-skriver-fp-ledamoter/>
- Edvinhielm, H. (1994). Kds hycklar om etiken. *Uppsala Nya Tidning*, Mars 1994.
- Hedin, C. (2010). Kristen tradition och västerländsk humanism. I Linde, G. (red.) *Värdegrund och svensk etnicitet*. Lund: Studentlitteratur, ss. 156-199.
- Hedin, C. & Lahdenperä, P. (2002). *Värdegrund och samhällsutveckling* (Utbildningsdepartementets Värdegrundsprojekt). Stockholm: HLS.
- Linne, A. (2010). Moralfostran i svensk obligatorisk skola. I. Linde, G. (red.) *Värdegrund och svensk etnicitet*. Lund: Studentlitteratur, ss. 26-50.
- Lpo 94 (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm: Skolverket.
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/30848/1/gupea_2077_30848_1.pdf
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Svensson, P. (2015). Teorins roll i kvalitativ forskning. I. Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i Kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber, ss. 208-211.
- Utbildningsutskottet (1993/94). *Vissa skolfrågor* (1993/94:UBU 17). Stockholm: Sveriges Riksdag.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/vissa-skolfragor_GH01UbU17
- Utbildningsutskottet (1999/2000). *Kristen tradition och västerländsk humanism* (1999/2000: Ub 297). Stockholm: Sveriges Riksdag.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/kristen-tradition-och-vasterlandsk-humanism_GN02Ub297
- Utbildningsutskottet (2002/03). *Kristen tradition och västerländsk humanism* (2002/03: Ub 319). Stockholm: Sveriges Riksdag.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/kristen-tradition-och-vasterlandsk-humanism_GQ02Ub319

Utbildningsutskottet (2002/03). *Kristen tradition och västerländsk humanism i skolans läroplaner* (2002/03: Ub 320). Stockholm: Sveriges Riksdag.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/kristen-tradition-och-vasterlandsk-humanism-i_GQ02Ub320

Winter Jorgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.